

Pallach: una pedagogia agònica

Octavi Fullat i Genís

*Catedràtic de Filosofia de l'Educació de la
Universitat Autònoma de Barcelona*

De llibres que ens parlin de l'amistat, n'hi han molts. El curiós, en canvi, és el cas d'Aristòtil que en les pàgines d'un tractat d'ètica —*Ètica a Nicòmac*— dedica una cinquena part de l'obra a l'amistat. Quan és pregona, l'amistat vertebrava l'existència biogràfica. Vaig ésser amic d'en Pallach.

Josep Pallach torna de l'exili polític quan compleix quaranta-nou anys. El *Bloc Obrer i Camperol* i el *Partit Obrer d'Unificació Marxista* —P.O.U.M.—, que l'havien impressionat quan tenia disset anys, estaven ja ben foragitats de les seves entranyes. A França havia patit una metànoia enriquidora que l'havia allunyat del tarannà doctrinari. S'havia convertit a la *llibertat possible*, tot defugint la *llibertat perfecta* pel fet d'ésser, aquesta, una deu de dogmatisme totalitari.

L'anys següent a la seva tornada —el 1970—, jo formaba part del jurat del «Premi de Pedagogia Antoni Balmanya». Entre els treballs presentats, en destacava indiscutiblement un, signat per un tal Pallach. Qui devia ésser aquell jove tan preparat?, em preguntava jo, embadalit per la lectura. El premi fou concedit al destacat.

El mateix any 1970, vaig ingressar a l'I.C.E. de la Universitat Autònoma de Barcelona, en el Departament d'Investigació. L'any següent, hi entra un tal Josep Pallach, que es fa càrrec del Departament d'Orientació. Teníem els despatxos, l'un al costat de l'altre. —Escolta, li pregunto un dia, que ets parent d'un Pallach que guanyà el «Balmanya»?; «Sóc jo», em respongué amb una rialla cordial. El meu jove tenia més anys i més expertesa que no pas jo.

A les juntes de l'I.C.E., que duraven matins sencers —calia disparar la reforma educativa que havien permès els Villar Palasí—, vaig comprendre que aquell home madur no havia entrat a la Universitat per fer carrera i ascendir, sinó que ho havia fet per servir els homes de Catalunya. Aquesta actitud desinteressada, gratuïta i apassionada, em complí per dins. Em naixia un amic.

El 1972, juntament amb la Maria Rúbies, organitzàvem i engegàvem, en Pallach i jo, l'Escola Normal de l'Autònoma, que el segon curs ja començà las classes a Sant Cugat. Més tard, tots dos tornàrem a treballar exclusivament a la Facultat de Lletres. L'emoció amistosa empliava la seva xarxa. Animant en Pallach el Departament de Ciències de l'Educació, m'invità —jo era del Departament de Filosofia— a fer-me càrrec de la Filosofia de l'Educació. Molts cops tornava a Barcelona amb ell. M'engresco amb les seves idees polítiques i antropològiques.

Havien desaparegut totes les vacances de Nadal. S'estrenava, inepte, com cada any, el 1977. La ràdio em clava un cop que em deixa esmaperdut. Pallach ha mort. No m'ho crec. Telefono. Pallach ha mort. Em trobo plantat davant el seu cadàver, a la seu del Partit Socialista que ell fundà. El miro. Té una gota de sang coagulada tocant el nas. Se m'escapen les llàgrimes. Només havia plorat, abans, dos cops. Llavors de la mort de la mare —molt— i per la mort del pare —menys—. L'amic, ara, era despulla. Havia nascut a Figueres el 1920; la tramuntana el va batejar. Pares modestos; escola laica. Ara ens espera des d'Esclanyà.

Actualment continuo ensenyant Filosofia de l'Educació tal com en Pallach havia desitjat. Des de la meua nineta intel·lectual, com situo el pensament pedagògic de Pallach?; el seu pensament pedagògic és agònic, i viu de la lluita. Aquesta és la hipòtesi que formularia i que una tesi doctoral podria validar o invalidar. La dinàmica que sosté la pedagogia de Pallach és antagònica i oposada a ella mateixa.

De què s'alimenta la lluita d'aquest home?: de voler salvar ensems l'*individu* i la *collectivitat*. Hi ha pedagogs que s'inclinen exclusivament pel primer; d'altres per la segona. Són pedagogies que intel·lectualment viuen en pau amb elles mateixes. La d'en Pallach, en canvi, viu una guerra. Venera l'Escola

Nova i, de retruc, enllaça amb una línia de pensament que s'enceta en l'empirisme —Hume— i continua en el positivisme —la seva estima per Durkheim era notable—, sense descurar ni el liberalisme ni el pragmatisme.

Si s'hagués lliurat a aital concepció, hauria acceptat integralment com a valuosos el behaviorisme, el cientisme, el neopositivisme i el tecnologisme, cosa que no féu mai. Per què?; perquè un altra concepció negava, en la seva ànima, aquesta primera. Jo crec que fou més l'anarquisme —un Proudhon, posem per cas—, que no pas el marxisme, la concepció que en ell representava la collectivitat. Em refereixo, és clar, al Pallach madur. Si només hi trobessim aquest vessant, Pallach hauria aplaudit l'autogestió —no parlo de congestió—exagerada i àdhuc la supressió de l'Escola. Estava ben lluny de tot això.

El seu pensament pedagògic s'explica des del conflicte entre individu i collectivitat, entre antropologies individualistes i antropologies collectives. Volia salvar ensem la llibertat i l'eficàcia. Hipòtesi, com deia, a provar.

Heus ací uns textos significatius a favor de la hipòtesi avançada:

«Una de les missions de l'ensenyament és precisament conservar; ha estat creat per conservar i transmetre sistemes de ritus, de tècniques, de valors... No és la missió única ni tan sols la més essencial, sobretot en moments com els actuals, de profundíssims canvis tècnics, econòmics, polítics, socials. L'educador també té la missió de contribuir a que la renovació indispensable del rebut sigui feta precisament sense excessives ruptures ni conflictes, sense aquest capolament del que és més humà en l'home, i que és justament l'energia per no sotmetre's al sistema d'interessos establerts, per a transformar-lo, renovar-lo, humanitzar-lo. És aquesta doble missió contradictòria el que fa, de l'escola i dels mestres, homes "agònics" i institució "agònica"... Moren per a renéixer en una superior cristallització... que entrarà en conflicte també amb les exigències renovadores i es transformarà, igualment, en una xarxa sense fi vers l'ideal.»

(Reforma de l'ensenyament)

«Quina mena d'homes es tracta de formar? ¿En quina mena de societat l'alumne ha de viure? ¿En una societat democràtica, en la qual la persona sigui un centre autònom de reflexió i decisió?»

(Reforma de l'ensenyament)

«El que conta és l'esforç per fer no solament productors qualificats, sinó sobretot homes responsables del propi destí.»

(Reforma de l'ensenyament)

«En el plano educativo, evitar el divorcio entre "formación cultural" y "formación profesional" es una exigencia clave para hacer hombres capaces de vencer a la máquina y no ser devorados por ella.»

(La explosión educativa)

«Lo importante es aprender a comunicar con los demás, a trabajar en equipo y a afirmar la solidaridad entre sus miembros; luchar para ser uno mismo, gracias precisamente a esta relación constante con el otro que define a la persona como miembro de la comunidad.»

(La explosión educativa)

«Els treballs manuals formen part del camp cultural que han de practicar tots els alumnes. No es tracta de cap formació professional, sinó del convenciment que en la formació de la intel·ligència, en el desenvolupament de l'esperit, el treball manual juga un joc clau(...).»

(Reforma de l'ensenyament)

«Escuela no es ni ha sido nunca sinónimo de educación.»

(La explosión educativa)

«L'escola, contradictòria, doncs, per essència, encara que constantment es presenti atenallada per les realitats socials, econòmiques i biològiques, tendeix a desfer-se de qualsevol condicionament exterior a ella per tal d'afirmar la llibertat de l'acte educatiu...»

(Els mestres públics i la reforma de l'ensenyament a Catalunya)

«La escolarización de los niños menores de cinco años permite *compensar las desigualdades* socioculturales entre las familias.»

(La explosión educativa)

«El millor acte pedagògic serà el que sigui més capaç de *provocar, orientar i dirigir* l'activitat de l'infant.»

(Institut pilot i reforma de l'ensenyament mitjà)

Per acabar, presento una primera llista d'escrits —publicats— d'en Pallach, que poden servir d'esperó a algun jove que vulgui fer recerca.

Esbós de bibliografia de Josep Pallach

1. *L'adolescència i la formació de la personalitat*
Premi «Serra Hunter» als Jocs Florals de Perpinyà, 1950.
2. *Les personnalités préférées des élèves*
(«Amis de Sèvres», n.º spécial sur les expériences pilote) (45-46), París, 1958.
3. *La télévision et les enfants du Lycée de Montgeron*
(«Éducation et Bibliothèques», n.º 10), París I.P.N.
4. *Les loisirs de l'enfant à la maison*
(«Éducation et Bibliothèques», n.º 1), París I.P.N.
5. *El gran problema: Escola i ensenyament per a tots*
Ediciones Ibérica, Perpinyà, 1964.
6. *Pedagogía y Sociedad*
Ediciones Clandestinas, año 1964.
7. *Instituts-Pilot i reforma de l'ensenyament mitjà*
«Premi Antoni Balmany», 1970. Ed. Nova Terra, 1971.
8. *La democràcia, per fer què?*
Nova Terra, Barcelona, 1975.
9. *La explosión educativa*
Salvat, Barcelona, 1975.
10. *Orientación Post-escolar*
Publicat per l'I.C.E. de la U.A.B. i Ed. Teide; Barcelona, 1972.
11. *Els mestres públics i la reforma de l'ensenyament a Catalunya*
Ed. CEAC; Barcelona, 1978.
12. Articles publicats a Espanya —«El Correo Catalán», «La Vanguardia», «Diario de Barcelona», «El Noticiero Universal», «Serra d'Or», «Avui»— i a França.
13. *Les terceres vies* (juntament amb altres)
Ed. Nova Terra, 1975.
14. Baltasar Porcel: *Josep Pallach*
Ed. A.C., 1977.
15. *El nostre combat*
Ed. Contemporànies, 1977.
16. *Reforma de l'ensenyament*, in *Presència*, 1970.